

Adam Vetulani, Z badań nad kulturą prawniczą w Polsce piastowskiej. Ossolineum, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk 1976, 236 s.

Práce zvěčnělého polského právního historika Adama Vetulaniho se zabývá velmi zajímavou problematikou rozvoje právnictví v Polsku v období vlády Piastovců. Studie věnované této otázce se tradičně nezabývají a ani zabývat nemohou pouze "juristickými aspekty", ale věnují pozornost i daleko širším souvislostem a aspektům politickým, náboženským, národnostním apod. Vetulani z přebohaté literatury zachytil všechny podstatné momenty vývoje polského práva a právnictví ve sledovaném období.

Studie se postupně věnuje problematice zásadních změn, které nastaly v období vzniku polského státu a fungování právního systému vznikajícího polského státu. Zajímavé jsou autorovy úvahy nad otázkou originality či o přeneseném původu některých právních institutů do polského právního života a polského právnictví vůbec.

Některým novým pramenům v polském manželském právu je věnována rozsáhlá druhá kapitola studie. Jedná se zde především o postupné a namnoze komplikované pronikání kanonických předpisů do polského práva manželského a pozornost je zaměřena i na jeho nemalý vliv politický v kontextu dějin evropského právnictví. Zvláštní pozornosti zaslouží vynikající zpracování rozsáhlé literatury a pečlivé práce s papežskými dekrety. Komplexně je posouzen i vliv papežských dekretů na utváření staropolského práva.

Pronikání obecných zásad kanonického práva a práva římského do piastovského Polska je další zajímavá část Vetulaniho práce. Na základě bohaté zahraniční literatury, vlastních Vetulaniho výzkumů a především rozsáhlého pramenného materiálu autor především časově zařazuje počátek výraznějších vlivů obecného kanonického práva na polské právnictví. Tato část práce je věnována poměrně složitému problému, protože je v podstatě nutné vycházet z hypotetických předpokladů o znalosti kanonických předpisů v počátcích polského státu a práva. Autor vyslovuje domněnku, že jak Dekret Gratianův, tak i tzv. nové papežské právo nebylo známo ani širšímu kruhu církevních představitelů polského státu. Dále nesporně dokládá, že všechny rukopisy sbírek kanonického práva jsou zahraničního původu (jedná se o 12. a 13. století). Svým původem jsou vesměs ze severní Itálie a Francie. Je však na druhé straně nesporné, že všechny postgratiánské sbírky se do Polska dostaly velmi rychle a měly značný vliv na utváření představ o právu a tedy i nesporný vliv na polské právnictví. Přesto máme bezpečně doloženo, že po vydání dekretů Řehoře IX. začala výuka kanonického práva v některých polských církevních (kapitulních) školách,

první zmínky jsou datovány k roku 1238 v souvislosti s působením sandoměřského magistra Salomona, označovaného jako "profesor iuris". Podle zápisů kapitulních kronik, i když skromných, lze usuzovat o možnosti rychlého recipování zásad dekretálů v piastovském Polsku.

V souvislosti s rozbořem tzv. elblaské knihy, jako nejstaršího soupisu polského práva, uvažuje Vetulani především nad tím, má-li být tzv. elblaská kniha považována za památku práva polského nebo německého, obzvláště když po vydání Matuszewského edice v roce 1959 s názvem Nejstarší sbírka práva polského, vznikala bohatá literatura polská a německá, zabývající se uvedeným problémem. Vetulani solidním rozbořem pramenů a literatury především specifikuje poslání a úlohu sbírky a pokouší se rekonstruovat okolnosti vzniku, stejně jako identifikovat osobu autora právní knihy. Dochází k závěru, že autorem spisu byl nějaký slezský církevní hodnostář, který pro informaci křižácké administrativy pořídil soupis staropolského obyčejového práva.

Závěr Vetulaniho práce tvoří dvě kapitoly, první je věnována problematice Statutů Kazimíra Velkého a druhá pak vzniku krakovské univerzity. Okolo významu a vlivu Statutů na polský právní řád a právníctví je několik sporných otázek. Hned prvním problémem je vlastně přesné datování vzniku Statutů. Autor zde uvádí přehledně všechny významnější názory především starších právních historiků a úspěšně některé pohledy a teorie upřesňuje. Vetulani poukazuje především na úlohu Statutů jako prostředku k upevnění státní moci a posílení vnitřní soudržnosti polských zemí prostřednictvím práva. Složitá situace ve vnitřních poměrech byla navíc komplikovaná i ambicemi dědiců českých panovníků - Lucemburků. Charakteristickým rysem Statutů je, že se v podstatě týkají všech vrstev obyvatelstva s výjimkou měšťanstva. Zvláštní pozornost zasluhují i ustanovení týkající se "regulace" třídního boje mezi pozemkovými vlastníky a na půdě usedlými sedláky. Je nutno zdůraznit, že Statuty berou v ochranu sedláky před zneužíváním moci pozemkových vlastníků. Panovník do značné míry bere pod svou ochranu sedláky před enormním útlakem a zneužíváním moci feudála. Nesporný vliv Statutů pro polské právníctví je patrný mimo jiné i ze snah řady polských zemí rozšířit vliv Statutů na své území a postupné zřikání se jiných právních systémů, jako např. upuštění šlechty zatorské a osvěntimské od úředního českého jazyka a systému slezsko-magdeburského práva.

Poslední část Vetulaniho práce je věnována založení krakovské univerzity. Z dostupného pramenného materiálu se nedají dělat žádné významnější závěry, materiálů je žalostný nedostatek. Především je zde absolutní nedostatek jakékoliv korespondence mezi panovníkem a avignonským papežským dvorem před vlastním zasláním suppliky s žádostí

o zřízení generálního učení. Lze s určitým zestručněním konstatovat, že nám chybí především materiály, které by charakterizovaly především okolnosti vzniku krakovského generálního učení. Polská právněhistorická škola v podstatě přijímá názor, že myšlenka založení generálního učení byla mnohem starší, než vlastní žádost krále adresovaná papeži do Avignonu v dubnu 1363. Běžně se akceptuje názor, že myšlenka založit univerzitu byla panovníkem přijata již před rokem 1351. Tato představa je podporována faktem, že již v tomto období existovalo v Polsku mnoho významných představitelů vědy, kteří získali vzdělání na italských univerzitách a v Polsku působili. Zajímavý je i moment, že panovník chtěl umístit univerzitu v nově založeném městě Kazimíru. Okolností okolo vlastní lokace univerzity dokreslují celou řadu více či méně známých událostí souvisejících se založením generálního učení a dokreslujících politický význam tohoto panovníkova počínu. Dokumenty z papežského dvora svědčí o snaze papeže zřídit univerzitu v Krakově, kde je sídlo biskupa, v této souvislosti je poukazováno i na fundační listinu pražské univerzity.

Zajímavým je i stanovisko papežské kurie k fungování teologické fakulty. Bylo to stanovisko jednoznačně negativní a vyplývá snad i ze snahy císaře Karla IV. zachovat pro Prahu výjimečné postavení při výchově teologů. Přestože polský panovník ve své supplice žádal otevření teologické fakulty, jeho hlavní snahou však bylo vychovávat právníky pro rozvíjející se administrativní aparát.

Porovnáme-li zakládací listinu pražské univerzity a zakládací listinu univerzity krakovské, vidíme značné rozdíly především ve vlivu církve a církevních hodnostářů na život generálního učení. Krakovská univerzita je mnohem více zbavena vlivu církevních hodnostářů, typicky je tomu při udělování vědeckých hodností, které v Polsku uděloval královský kancléř.

V posledním období se setkáváme s myšlenkami, že krakovská univerzita byla založena jako univerzita světská, podobně jako univerzita v Neapoli založená Fridrichem II. Tyto myšlenky autor podrobuje kritickému hodnocení. Převaha kateder římského práva nad katedrami práva kanonického, neexistence teologické fakulty a vyloučení vlivu biskupa krakovského z udělování vědeckých hodností neznamena ještě, že krakovská univerzita měla světský charakter, uvážíme-li tradiční těsné spojení polského dvora s papežskou kurií.

Studie Vetulaniho je zpracována na základě bohatého materiálu archívního a literatury, což mimo jiné svědčí o neutuchajícím zájmu polských právních historiků o problematiku feudálního státu a práva a o příkladné péči o zpracování národních dějin.

Milan Kocích